

Egyediségben hasonló

MÁS ÉLŐLÉNYEK IRÁNTI EMPÁTIÁNK ALAPJA LEHET MINDAZ, AMIBEN HASONLÍTUNK

Az emberi viselkedés - mint a pszichológia egyik lényeges kutatási területe - egyre fontosabb helyet foglal el a környezetvédelem területén is. Az ökopszichológia már közel harminc éve megfogalmazta, hogy a globális környezeti válságot pszichológiai szempontból is érdemes szemügyre venni, s egy korábbi cikkünk épp a környezettudatos viselkedést meghatározó tényezőkről szólt. A pszichológia egy másik sajátos vizsgálati területe az emberi személyiség, annak minden szubjektívásával, amelyet az egyén belső megélései, hangulatai, érzelmei, gondolatai és megnyilvánulásai körvonalaznak. De vajon a szubjektívitás a mi kizárólagos, emberi jellemzőnk lenne?

Az elmúlt évtizedekben egyre több kutatás számolt be arról, hogy az egyéni vonások különbsége széleskörűen elterjedt az

állatvilágban egy adott faj egyedei között. Az állatok személyiségének vizsgálata nagyon lendületesen fejlődő kutatási terület, és az elmúlt években már sor került néhány, e témában önállóan megszervezett konferenciára is.

Számos, az állatok személyiségét vizsgáló kutatás igazolta a következő követelmények teljesülését: a független megfigyelők általai értékelések hasonló eredményekhez vezettek; ezek az értékelések alkalmasnak bizonyultak a viselkedés előrejelzésére; valamint az értékelések a megfigyelték valódi tulajdonságaira vonatkoztak, nem a megfigyelő kivetítéseit tükrözték.

Az egyszerűbb gerinctelen állatoktól (pl. tintahalak, rákok, pókok, tücskök) kezdve a halakon, kétélűeken, hüllőkön és madarakon keresztül az emlősökig több mint 70 állatfajnál mutatták ki egyes vonásbeli különbségek meglétét. A leggyakrabban

tanulmányozott vonások: merészség, félénkség, agresszió, általános aktivitás, emocionalitás és bizalom. Gosling és John több mint 100 kutatásból kiválasztott mintegy 20-at, melyek rendelkeztek a legrelevánsabbnak tartott, megfelelő egyed-számú mintával (összesen 12 különböző állatfajt vizsgáltak). A kutatások összesítésére a személyiség ötfaktoros modelljét használták. Az eredmények azt mutatták, hogy az extravertió, a neuroticizmus és a barátságosság mutatták a legerősebb általánosíthatóságot a különböző fajokra nézve, ezt követte a nyitottság, míg a lelkiismeretesség a vizsgált fajok közül csak a csimpánzoknál volt kimutatható.

Az eredmények tehát azt mutatják, hogy az egy adott fajhoz tartozó egyedek a viselkedésmintázataikban következetesen különböznek egymástól, és ezek az egyéni viselkedésminták a körülményektől és

a mérőeszköztől függetlenül, valamint időben is állandóak. Az ember és a különböző állatfajok közötti evolúciós folytonosság is azt feltételezi, hogy a személyiség bizonyos dimenziói közősek lehetnek a fajok nagy részében.

Nehéznek tűnik elfogadni, hogy a személyiség nem kizárólag az emberre jellemző, mivel ez veszélyezteti az emberi felsőbbrendűségünkbe vetett hitet, amelyre feltételezhetően azért van szükségünk, mert más fajok, élőhelyek és életközösségek közsákmányolásához nyújt megfelelő ideológiai alapot.

Pedig, ha a kutatásokon túl egy kicsit szétnézünk a saját házuk táján, a háziállatokkal való mindennapi tapasztalataink is azt mutatják, hogy a szubjektívitás nem a mi kizárólagos jellemzőnk. Ha valaki társállatokkal él együtt, jól tudja, hogy nincs két egyforma kutya, macska vagy papagáj: eltérő igényekkel és megnyilvánulásokkal rendelkeznek.

Ahogy a más élőlényekre tekintünk, hatással van arra, hogy mit gondolunk róluk, s mindez összefüggésben van azzal, ahogyan bánunk velük. Más lények tárgyiasítása feljogosít minket az eszközként való használatukra - erre számtalan példát találhatunk.

Bár az élet és a halál, a létezés öröme és a szenvedés kéz a kézben járnak, s egyiket lehasítani a másiktól utópisztikus és értelmetlen lenne, ha pusztán az emberi megélések és kapcsolatok elefántcsonttornyába zárkoznánk, lemaradunk valami

nagyon lényegesről. A természet többi része több mint biológiai programokat megvalósító objektumok összessége: élő, pezsgő, igényekkel és törekvésekkel bíró, egymással folyamatosan kölcsönhatásba kerülő lények hálózata. Megannyi nézőpont, megannyi világ!

Az empátiának a környezetvédelemben való felhasználási lehetőségét Sobel javasolta 1996-ban, melyet később mások is támogattak. Az empátia egyik alappillére, hogy képesek legyünk mások nézőpontját felvenni, s ezt fejleszti az élettapasztalat és a megélt egyéni sorscsapások, valamint az olyan kapcsolatokban való intenzív részvétel, ahol szükség van a partner egyed, sé máktól mentes megértésére. Az empátia megélést és fejlődését ugyanakkor gátolja a félelem, valamint a fölérendelt pozíció. Mindezt más élőlényekre vonatkoztatva, indokoltnak tűnik a feltételezés, hogy az emberi felsőbbrendűség illúziója fontos gátló tényezője lehet a természettel kapcsolatban megélt empátiának, e hamis vízió ezáltal támogatja a kizsákmányolást.

Ezzel szemben az élőlényekkel mint egyedekkel kialakított közvetlen és közeli kapcsolat lehetőséget teremthet az empátia megélésére. Mivel az empátiát mindig a hasonlóság felismerése hozza létre, ha arra gondolunk, hogy - az óriás amőbától a hegyi juharon keresztül a mezei nyúl - mindannyian életműködéseket folytatunk, máris találunk egy közös pontot. Továbbá, bármely ivaros szaporodással létrejött élőlényben felfedezhetjük azt az egyszerű és

FOTÓ | MICSKÓ ZOLTÁN

FOTÓ | SZABÓ CÁSAB

megismételhetetlen egyediséget, amelyel mi is rendelkezünk. Egyediségünk egy olyan közös kapocs lehet, amelyen keresztül elkezdhetünk kíváncsisággal és tisztelettel közeledni más létezőkhöz.

Más élőlények szemével nézni a világot, mások bőrbe bújni - mindez bátorságot igényel. Ebben a kalandban gyors egymásutániságban tapasztalhatunk meg érzelmi mélységeket és magasságokat. A születés és halál, a testi integritás, a biztonság és fájdalom, a lét és nemlét filmkockái gyorsan követik egymást, és belehelyezkedve, a részévé válva mi is feloldódunk e történetben. Egy biztos: mindvégig valóban élnek érezhetjük magunkat, s talán észre sem vesszük azt a pontot, amikor már nem pusztán emberként, hanem egy tágabb identitástudat tükrében élőlényként tekintünk önmagunkra.

IRTA

MOLNOS ZSELYKE

biológus, tanácsadó szakpszichológus
Olopszichológiai Intézet
ecopsycho.hu/hu/

